राष्ट्रीयमुक्तविद्यालयीशिक्षासंस्थानम्
पाठ्यक्रमः
नाट्यकला–(385)
उच्चतरमाध्यमिकस्तरः

1. औचित्यम्

भारतीयज्ञानव्यवस्थायाः गौरवपूर्णपरम्परा अस्ति। भारतस्य इतिहासः जीवनस्य दार्शनिक–व्यावहारिक–पक्षयोः ज्ञानस्य निर्माणेन समृद्धः अस्ति। राजनीति, अर्थव्यवस्था, वाणिज्य, खगोलशास्त्र, जहाजनिर्माणतः आरभ्य कला, संगीतः, नाटकं, नृत्यं इत्यादिषु जीवनस्य प्रायः सर्वेषु क्षेत्रेषु भारतीयदार्शनिकानां वैज्ञानिकानां च योगदानम् अस्ति।

भारतीयपरम्परानुसारं प्रजापतिः एव नाटकस्य मूलनिर्माता इति मन्यते तथा च नाट्यशास्त्रं नाट्यवेद इति नाट्यशास्त्रं कथयित्वा नाट्यकलायां विशेषादरः प्राप्ता अस्ति। इतिहासः, पुराणः, नाट्यशास्त्रीयग्रन्थाः इत्यादीनां साहित्यिकसृष्टीनां ऐतिहासिकसाक्ष्याणां च आधारेण भारते ख्रीष्टपूर्वं बहुशताब्दपूर्वं नाट्यकला विकसिता इति उक्तं यत् नटादिभिः जनाभिः पीढीतः पीढीं यावत् प्रचलति स्म। नटः, नर्तकं, चारणम् इत्यादिन गायन–वादनं, नृत्यादि स्थानांतरणं नाटकीयप्रस्तुति माध्यमेन संपादितः कृतम् आसीत।

वर्तमानकाले अस्माकं प्राचीनभारतीयज्ञानपरम्परायाः उदात्ततत्त्वैः वर्तमानपीढीयाः परिचयः, अस्याः ज्ञानधारायाः संरक्षणं, प्रवर्धनं च अत्यावश्यकम्।

2. अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनार्थं कः योग्यः अस्ति

इयं स्वशिक्षणसामग्री (विषयः) सम्पूर्णतया संस्कृतभाषायां लिखिता अस्ति। परीक्षा भवतां चयनितमाध्यमेन क्रियते। अतः प्रश्नः निश्चितरूपेण उत्पद्यते यत् को भविष्यति अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनस्य योग्यः अस्ति। एकः शिक्षार्थीन अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनं कर्तुं योग्यः भवति यः –

- नाट्यकलाम् अवगन्तुं जिज्ञासा भवतु;
- नाटकीयकलायां सामान्यतया परिचिताः भवन्तु;
- सरल–संस्कृत वाक्यानि च पठितुं अवगन्तुं च शक्नोति;
- आङ्ग्लभाषायां लिखित्वा स्वभावनाः प्रकटयितुं शक्नुवन्ति।

3. उद्देश्यम्

वरिष्ठ माध्यमिकस्तरस्य नाट्यकलापाठ्यक्रमस्य उद्देश्यं निम्नलिखितम् अस्ति।

- शिक्षार्थसु देशस्य संस्कृतिस्य च प्रति गौरवस्य भावः विकसितुं।
- भक्तशिक्षार्थीन संस्कृतिरक्षणार्थं समुचितप्रयत्नाः कर्तुं प्रेरयितुं।
- प्राचीनभारतीयज्ञानं, वैज्ञानिकज्ञानं, सर्वेषां मानवानाम् प्रति कृतज्ञतायाः भावः च विश्वे गर्वेण प्रचारं कर्तुं समर्थं कर्तुं।
- अस्माकं देशस्य नाट्यपरम्परां सामान्यजनस्य कृते सुलभतया सुलभं कर्तुं।
- भारतीयनाट्यकारानाम्, तेषां कृतीनां च प्रति आदरभावना विकसितुं।

- छात्राणां नाटकस्य विविधतत्त्वैः (कथानक, पात्राणि, रसः, अभिनयः, मञ्चप्रदर्शनम्) परिचयः करणीयः।
- नाटकनिर्माणसम्बद्धानि विषयाणि यथा नाटकचयनं, नाटकनिर्माणं, नाटकनिष्पादनार्थ मञ्चसज्जा, प्रकाश-ध्वनिप्रभावाः इत्यादयः विषये अवगतं कर्तुं।
- अयं पाठ्यक्रमः शिक्षिकायाः उत्तमं 'सहृदयरूपेण अपि परिणतुं समर्थः भविष्यति।

4. स्वशिक्षणसामग्री तथा पाठ्यक्रमविवरणम्

- मुद्रित पुस्तकें- सैद्धांतिक एवं व्यावहारिक पुस्तिका।
- एकं शिक्षक-अंकित-मूल्यांकन-पत्रम् (Tutor Marked Assignment) दत्तं भविष्यति। एतेन सह शिक्षिकाणां परियोजना अपि कर्तव्या भवति।
- नाटकस्य अध्यापनमपि व्यावहारिकरूपेण भविष्यति।
- पाठस्य सज्जतायां, व्यक्तिगतसम्पर्ककार्यक्रमेषु, शिक्षणकाले च शिक्षिकाणां जीवनकौशलस्य सम्यक् विकासाय ध्यानं दातव्यम्। एतेन तेषु तार्किकसमन्वयितचिन्तनशक्तिः स्वयमेव विकसिता भविष्यति।
- एनआईओएस-मध्ये प्रवेशानन्तरं शिक्षिका एकवर्षात् एतत् पाठ्यक्रमं आरभ्य अधिकतमं पञ्चवर्षेषु सम्पन्नं कर्तुं शक्नोति।

5. परीक्षा मूल्याङ्कन प्रणाली

- सिद्धान्तपत्रं शतम् (१००) अङ्कानां भवति, येषु सिद्धान्तः ६० अंकस्य भविष्यति, व्यावहारिकः ४० अंकस्य च भविष्यति। सिद्धान्तप्रश्नपत्रस्य परीक्षासमयः २ घण्टाः भविष्यति।
- मूल्याङ्कनस्य द्वौ प्रकारौ भविष्यति : स्वरूपात्मकं समाहारात्मकं च।
- स्वरूपात्मकमूल्यांकनम् : सिद्धान्तपत्रस्य विंशतिः (२०) प्रतिशतं जउं चिह्नितनिर्देशः अस्ति। अस्य पत्रस्य चिह्नानि अङ्कपत्रे पृथक् पृथक् उल्लिखितानि भविष्यन्ति।
- समाहारमूल्यांकनम् - वर्षे द्विवारं (अप्रैल-मई मासे तथा अक्तूबर-नवम्बरमासे) सार्वजनिकपरीक्षा भविष्यति।
- प्रश्नपत्रे ज्ञान, अवगमन, अभिव्यक्ति/अनुप्रयोग कौशल युक्ताः प्रश्नाः निर्धारित-अनुपातेन पृष्टाः भविष्यन्ति।
- परीक्षासु बहुविकल्पीयप्रश्नाः, अत्यन्तं लघुउत्तरः, लघुउत्तरः, निबन्धप्रकारस्य प्रश्नाः च समाविष्टाः भविष्यन्ति।
- उत्तीर्णता-मापदण्डः - कुल-अङ्कानां त्रयस्त्रिंशत् प्रतिशतं (३३%) उत्तीर्ण-मापदण्डः भवति।

6. अध्ययनस्य योजना

- शिक्षणस्य माध्यमम् - संस्कृतभाषा।
- स्वाध्यायसमयः २४० घण्टाः।
- अध्ययनकेन्द्रे न्यूनतमं तीस (30) सम्पर्कवर्गाः (व्यक्तिगतसंपर्ककार्यक्रमः - पीसीपी) आयोजिताः भविष्यन्ति। ५ सम्पर्क कक्षा (व्यक्तिगत सम्पर्क कार्यक्रम - पीसीपी) व्यावहारिक परीक्षा हेतु अलग से आयोजन किया जाएगा।
- भारम्
- सिद्धान्त-60%
- व्यावहारिक-40%

पाठ्यक्रम की संरचना

क्र.सं.	मॉड्यूल शीर्षक:	स्व अध्ययनाय होरा	भारांशम् (अँकानि)
1.	नाट्यकलाया परिचयम्	38	16
2.	नाट्यांगा	30	12
3.	रसविमर्शम्	38	16
4.	भारतीयनाटकानां परिचयम्	20	8
5.	रंगञ्च: तकनीक: अभिकल्पना च	47	20
6.	लोकनाट्यस्य रूपं प्रकारा: च	47	20
		220	**92**
प्रायोगित पुस्तिका			
7.	अभिनयस्य प्रकारा: प्रायोगिकपक्ष:		
8.	नाट्यस्य सैद्धांतिक: अनुप्रयोग:		

मॉड्यूल-1 नाट्यकलाया परिचयम्

भारांशम् (अँकानि) 16 स्व अध्ययनाय होरा 38

उपागमोद्देश्यं च

अस्मिन् सोपाने नाट्यशास्त्रस्य संक्षिप्तपरिचय: अपि प्रस्तुत: भविष्यति, येन शिक्षिका: भारतीयनाट्यपरम्पराया: इतिहासस्य च विषये अवगता: भविष्यन्ति। तदतिरिक्तं नाटकस्य अन्यकलाभि: सह सम्बन्ध: इति विषय: अपि रेखांकित: अस्ति। एतदतिरिक्तं नाटकस्य सौन्दर्यशास्त्रं, नाट्यप्रयोजनं, चतुर्विधं अभिनयम् इत्यादिषु बिन्दुषु अपि बलं दत्तम् अस्ति।

पाठ-शिर्षक 1: भारतस्य नाट्यपरम्परा : परिचय: इतिहास: च

शिक्षणपरिणामा:

- नाटककलानां परिचयं ज्ञातव्यम्;
- भारते नाटकीयपरम्परां जानन्ति;
- वेदेषु नाट्यतत्त्वं जानन्ति;
- नाटकस्य प्रयोजनं ज्ञातव्यम्;
- नाट्यकलाविषये लिखितानां प्रमुखग्रन्थानां विषये ज्ञातव्यम्;
- नाटके लिखितस्य पाठस्य तेषां लेखकानां च विषये ज्ञातव्यम्;
- नाटकीयकृतीनां कालक्रमस्य विषये ज्ञातव्यम्; तथा
- प्रख्यातसंस्कृतनाट्यकाराणां विषये ज्ञातव्यम्।

पाठ-शिर्षक 2: नाट्यशास्त्रस्य संक्षिप्तपरिचय:

शिक्षणपरिणामा:

- काव्यस्य सामान्यपरिचयं जानन्ति;
- नाट्यशास्त्रस्य सृष्टिकालं जानन्ति;
- नाट्यशास्त्रस्य परम्परां जानन्ति;
- नाट्यशास्त्रस्य व्याख्याकारान् जानन्ति;
- नाट्यशास्त्रस्य स्वरूपं ज्ञातव्यम्;
- नाट्यशास्त्रस्य विषयं जानन्ति;

- नाट्यशास्त्रस्य प्रयोजनं जानन्ति;
- संस्कृतनाट्यस्य उत्पत्तिसिद्धान्तान् जानन्ति;
- नाट्यायां जगत: (लोकस्य) स्वरूपं ज्ञातव्यम्;
- नाट्यस्य सर्ववर्णिकातं (सर्वजनानाम् नाट्यम्) ज्ञातव्यम्;
- नाट्यशास्त्रे जगत: (लोकस्य) प्रामाणिकतां जानन्ति;
- नाट्यशास्त्रे दत्तं नाट्यसिद्धान्तं जानन्ति; तथा
- नाट्यस्य स्वरूपस्य दृष्ट्या कथाया: (कथानकस्य) भेदं ज्ञातव्यम्।

पाठ-शिर्षक 3: नाट्य अन्य कला: च

शिक्षणपरिणामा:

- कलानां विषये ज्ञात्वा तस्या: प्रासंगिकताया: प्रशंसाम्;
- भारते कलानां विकासं अवगच्छन्ति;
- नाट्यकलाया: अन्यकलाभि: सह सम्बन्धं अवगन्तुं; तथा
- नाट्यप्रस्तुतिषु अन्यकलानां योगदानं ज्ञातव्यम्।

पाठ-शिर्षक 4: नाट्यस्य सौन्दर्यशास्त्रम्

शिक्षणपरिणामा:

- सौन्दर्यशास्त्रस्य संक्षिप्तं परिचयं ज्ञातव्यम्;
- नाट्यकलायां सौन्दर्यस्य प्रमुखतत्त्वान् ज्ञातुं; तथा
- नाटकस्य विभिन्नविधानां सौन्दर्यैकताया: परिचित:।

मॉड्यूल-2 नाट्यांगा

भारांशम् (अँकानि) 12 स्व अध्ययनाय होरा 30

उपागमोद्देश्यं च

अस्मिन् सोपाने नाटकस्य मुख्यतत्त्वानां – कथानकं, पात्राणां, रसस्य, नाटकस्य मञ्चनस्य च सामान्यपरिचयं दत्त्वा नाटकविषये शिक्षिकाणां ज्ञानं वर्धयितुं प्रयत्न: कृत: अस्ति।

पाठ-शिर्षक 5: कथानकस्य परिचय:

शिक्षणपरिणामा:

- कथानकस्य विषये ज्ञातव्यम्;
- कथानकस्य प्रकाराणां विषये ज्ञातव्यम्;
- कथानकं मध्ये अर्थप्रकृतीनां विषये जानन्ति;
- कथानकं पञ्च-अवस्थानां विषये ज्ञातव्यम्;
- कथानकं मध्ये सन्धीनां विषये ज्ञातव्यम्; तथा
- नाट्यकलानुसारं भिन्न-भिन्न-कथानक-भेदानां विषये ज्ञातव्यम्।

पाठ-शिर्षक 6: चरित्रनियोजनम्

शिक्षणपरिणामा:

- नाटके चरित्रनियोजनस्य अवधारणां जानन्ति;
- नाटके नायकस्य नायिकाया: च भेदं अवगच्छन्तु।
- नाटके अन्येषां सहायकपात्राणां विषये ज्ञातव्यम्।

पाठ-शिर्षक 7: अभिनयस्य परिचय:

शिक्षणपरिणामा:

- अभिनयस्य विस्तृतपरिचयं ज्ञातव्यम्;
- अभिनयस्य भेद:-चतुर्विधाभिनय ज्ञातव्यम्; तथा
- आधुनिकनाटकेषु अभिनयक्षेत्रे परिवर्तनं ज्ञातव्यम्।

मॉड्यूल-3 रसविमर्शम्

भारांशम् (अँकानि) 16 स्व अध्ययनाय होरा 38

उपागमोद्देश्यं च

अस्मिन सोपाने रसस्य अवधारणा, रस-सूत्रस्य परिचय: तथा च विविधा: मता: सहृदयस्य अवधारणा च प्रस्तुता: सन्ति।

पाठ-शिर्षक 8: रसस्य अवधारणा

शिक्षणपरिणामा:

- रसस्य अवधारणां जानन्ति;
- विभावा, अनुभावा एवं संचारी भावानां जानन्ति;
- रसस्य प्रकारान् लक्षणान् च अवगन्तुं; तथा
- नाटके रसस्य महत्त्वं रसस्य आवश्यकतां च जानन्ति।

पाठ-शिर्षक 9: रससूत्रस्य परिचय: सहृदयस्य अवधारणा च

शिक्षणपरिणामा:

- रससूत्रविमर्शात् परिचिता: सन्ति;
- आचार्य भट्टलोल्लत एवं श्री शंकुक के रस व्याख्या जानना;
- आचार्य भट्टनायक, अभिनवगुप्त, आचार्य धनंजय, आचार्य विश्वनाथ एवं आचार्य जगन्नाथ की मत जानना;
- रसस्य सरलीकरणं अवगच्छन्तु; तथा
- सहृदयस्य अवधारणां जानन्ति।

मॉड्यूल-4 भारतीयनाटकानां परिचयम्

भारांशम् (अँकानि) 8 स्व अध्ययनाय होरा 20

उपागमोद्देश्यं च

अस्मिन् सोपाने भारतीयनाटकानां प्रमुखनाटकानां चयनं कृत्वा सैद्धान्तिकपक्षस्य अनुप्रयोग: शिक्षिकाणां समक्षं प्रस्तुत: अस्ति।

पाठ-शिर्षक 10: अभिज्ञानशाकुन्तलम्

शिक्षणपरिणामा:

- महाकवि कालिदासस्य विषये ज्ञातुम्;
- कालिदासस्य कृतीनां विषये ज्ञातव्यम्;
- अभिज्ञानस्य विषये ज्ञातुं शकुन्तल कथा;
- अभिज्ञानशाकुन्तलस्य पात्राणां विषये ज्ञातव्यम्; तथा
- अभिज्ञानशकुन्तलस्य नाट्यशैल्या: विषये ज्ञातुं।

पाठ-शिर्षक 11: मृच्छकटिकम्

शिक्षणपरिणामा:

- शूद्रकस्य विषये ज्ञातव्यम्;
- मृच्छकटिका नाटकस्य विषये जानन्ति;
- मृच्छकटिकस्य कथां ज्ञात्वा;
- मृच्छकटिकानां पात्राणि जानन्ति;

पाठ-शिर्षक 12: ध्रुवस्वामिनी

शिक्षणपरिणामा:

- ध्रुवस्वामिनी नाटकस्य विषये ज्ञातव्यम्;
- ध्रुवस्वामिनी कथा विषये ज्ञातुं;
- ध्रुवस्वामिनी चारित्राणाम् विषये ज्ञातुं; तथा
- ध्रुवस्वामिनीयां प्रयुक्तानां नाटकीयप्रविधिनां विषये जानन्ति।

पाठ-शिर्षक 13: प्रबोधचन्द्रोदयम्

शिक्षणपरिणामा:

- श्री कृष्णमिश्रस्य विषये जानन्ति;
- प्रबोधचन्द्रोदयस्य कथानकविषये जानन्ति;
- प्रबोधचन्द्रोदयस्य पात्राणां विषये जानन्ति; तथा
- प्रबोधचन्द्रोदये प्रयुक्ता नाटकीय तकनीक के बारे में जानना;

मॉड्यूल-5 रंगञ्चः तकनीकः अभिकल्पना च

भारांशम् (अँकानि) 20 स्व अध्ययनाय होरा 27

उपागमोद्देश्यं च

अस्मिन् सोपाने शिक्षार्थीनः नाट्यविधिभिः, अभिकल्पनैः च परिचिताः भवन्ति।

पाठ-शिर्षक 14: रंगमञ्चः परिचयः प्रकाराः च

शिक्षणपरिणामाः

- रंगमञ्चस्य सामान्यपरिचयं जानन्ति;
- रंगमञ्चस्य उत्पत्तिं विकासं च अवगच्छन्ति;
- नाट्यमण्डपस्य विषये ज्ञातुं;
- प्राचीन रंगमञ्चस्य स्वरूपं अवगन्तुम्;
- नाट्यशास्त्रे उल्लिखितं रंगमञ्चं (नाट्यगृहं) अवगच्छन्तु;
- रंगमञ्चस्य प्रकारान् जानन्ति;
- नाट्यमण्डपस्य विषये ज्ञातुं; तथा
- आधुनिकरंगमञ्चस्य विषये जानन्ति।

पाठ-शिर्षक 15: रंगसंगीतम्

शिक्षणपरिणामाः

- रंगसंगीतस्य सामान्यपरिचयं जानन्ति;
- रंगसंगीतस्य प्रकारान् जानन्ति;
- नाट्यमञ्चने रंगसंगीतस्य योगदानं अवगन्तुम्;
- रंगसंगीतं रसं च अवगच्छन्ति;
- नाटकस्य सामान्यीकरणे रंगसंगीतस्य उपयोगिताम् जानन्ति; तथा
- आधुनिक नाट्यशास्त्रस्य तथा रंगसंगीतस्य विषये जानन्ति।

पाठ-शिर्षक 16: नवरस साधना

शिक्षणपरिणामाः

- नवरससाधनाया विषये जानन्ति;
- नवरास साधनायां हावभावप्रस्तुतिविषये तथा नाटकप्रदर्शनविषये अवगच्छन्ति;
- नाटकप्रदर्शने नवरससाधनायाः महत्त्वं जानन्ति;

पाठ-शिर्षक 17: मुद्राभिनयः मुखाभिनयः च

शिक्षणपरिणामाः

- मुद्राभिनयं जानन्ति;
- नाट्यप्रस्तुतिषु मुद्राभिनयस्य प्रयोगं अवगच्छन्ति;
- नाट्यप्रस्तुतिषु मुद्राभिनयस्य महत्त्वं जानन्ति;
- मुखाभिनयस्य विषये ज्ञातव्यम्; तथा
- नाटकप्रदर्शने मुखाभिनयस्य महत्त्वं ज्ञातव्यम्।

मॉड्यूल-6 लोकनाट्यस्य रूपं प्रकाराः च

भारांशम् (अँकानि) 20 स्व अध्ययनाय होरा 47

उपागमोद्देश्यं च

अस्मिन् सोपाने शिक्षिकाणां लोकनाटकस्य प्रकृतेः विभिन्नप्रकारस्य च परिचयः कृतः अस्ति तथा च लोकनाटके सङ्गीतस्य नृत्यस्य च भूमिकायाः परिचयः कृतः अस्ति।

पाठ-शिर्षक 18 : भारतस्य प्रमुखाः लोकनाट्यानि लोकनृत्यानि च

शिक्षणपरिणामाः

- लोकनाट्यस्य प्रकारान् जानन्ति;
- लोकनाट्यस्य प्राचीनसमकालीनरूपं ज्ञात्वा;
- विभिन्नलोकनाटकानां मुख्यविशेषतां जानन्ति; तथा

- भारतस्य लोकनाट्यस्य मुख्यलक्षणं ज्ञातव्यम्।

पाठ-शिर्षक 19 : लोकनाट्यशास्त्रे संगीतस्य भूमिका

शिक्षणपरिणामा:

- लोकनाट्यस्य सङ्गीतस्य च विषये ज्ञातव्यम्;
- लोकनाट्यशास्त्रे सङ्गीतस्य महत्त्वं ज्ञातव्यम्;
- लोकनाट्यस्य नृत्यस्य च सम्बन्धं ज्ञातव्यम्; तथा
- लोकनाट्यशास्त्रे नृत्यस्य महत्त्वं ज्ञातव्यम्।

प्रायोगिक-पुस्तिका

मॉड्यूल-7 अभिनयस्य प्रकारा: प्रायोगिकपक्ष:

भारांशम् (अँकानि) 25 स्व अध्ययनाय होरा 15

उपागमोद्देश्यं च

अस्मिन् सोपाने चतुर्विध अभिनयस्य - आंगिक:, वाचिक:, आहार्य:, सात्विक: अभिनय: च विस्तरेण चर्चा कृता अस्ति। अस्य अन्तर्गतं वयं अभिनयस्य प्रयोगात्मकपक्षे विशेषं ध्यानं दास्याम:।

पाठ-शिर्षक 1 : आंगिकाभिनयम्

शिक्षणपरिणामा:

- आंगिकाभिनयस्य परिचयं जानन्ति;
- मुखाजाभिनयस्य विषये ज्ञात्वा स्वयमेव अभिनयं कर्तुं शक्नोति;
- शरीराभिनयस्य विषये ज्ञात्वा स्वयमेव अभिनयं कर्तुं शक्नोति;
- चेष्टक्रीयभिनयं ज्ञात्वा स्वयमेव अभिनयं कर्तुं शक्नोति;
- सामान्याभिनयस्य विषये ज्ञात्वा स्वयमेव अभिनयं कर्तुं शक्नोति;
- आभ्यंतराभिनयस्य विषये जानन्ति, स्वयमेव अभिनयं कर्तुं शक्नुवन्ति; तथा
- बाह्याभिनयस्य विषये जानन्ति, स्वयमेव अधिनियमं कर्तुं शक्नुवन्ति।

पाठ-शिर्षक 2 : वाचिकाभिनय:

शिक्षणपरिणामा:

- वाचिकाभिनयस्य सामान्यपरिचयं जानन्ति;
- स्वर:, वर्ण:, काकु:, अलंकार:, अंगस च विषये ज्ञात्वा तदनुसारं स्वयमेव अभिनयं कर्तुं शक्नुवन्ति; तथा
- चित्राभिनय-सामान्याभिनययो: वाचिकाभिनयस्य महत्त्वं ज्ञात्वा तदनुसारं स्वयमेव अभिनयं कर्तुं शक्नुवन्ति।

पाठ-शिर्षक 3 : आहार्यभिनय:

शिक्षणपरिणामा:

- आहार्याभिनयस्य परिचयं जानन्ति;
- आहर्याभिनयस्य मुख्यविधय: जानन्ति;
- पुष्टरचनस्य विषये ज्ञात्वा पुष्टरचनं सृजितुं समर्थ:;
- अलंकरणस्य भिन्नविधिं ज्ञात्वा अलंकरणं निर्मातुं समर्थ:;
- अङ्गरचनस्य विषये जानन्ति तथा च संयुक्तवर्णानां प्रयोगं कर्तुं समर्था:';
- सजीवस्य विषये जानन्ति सजीवं सृजितुं समर्था: च; तथा
- नाटकस्य प्रदर्शने आहार्याभिनयस्य महत्त्वं अवगच्छन्ति।

पाठ-शिर्षक 4 : सात्विकाभिनय-चित्राभिनयश्च

शिक्षणपरिणामा:

- सात्विकाभिनयस्य विषये जानन्ति;

- रसस्य विषये जानन्ति तथा रसानाम् अनुसारं सात्विकाभिनयं प्रवर्तयितुं समर्था:।
- भावा: ज्ञातव्यम्;
- अभिनये सत्त्वस्य महत्त्वं ज्ञातव्यम्; तथा
- चित्राभिनयस्य महत्त्वं ज्ञातव्यम्।

मॉड्यूल-8 नाट्यस्य प्रायोगिकपक्ष:

भारांशम् (अँकानि) 15 स्व अध्ययनाय होरा 24

उपागमोद्देश्यं च

अस्मिन् सोपाने नाट्यस्य युक्तय: व्याख्याता: सन्ति। अपि च मुद्राराक्षसनाटकस्य प्रयोगपक्षाद्वारा नाटकस्य प्रयोगात्मकपक्षस्य व्याख्यानं कृतम् अस्ति।

पाठ-शिर्षक 5 : रंगमंचतकनिकस्य परिचयम्

शिक्षणपरिणामा:

- रंगमंच-तकनीकानां सामान्यपरिचयं जानन्ति;
- रंगमंच-तकनीकानां प्राचीन-पद्धतीनां अवगमनं;
- रंगमंच-तकनीकानां आधुनिक-तकनीका: अवगच्छन्ति;
- नाटकीयप्रदर्शने मञ्चसज्जाया: महत्त्वं अवगच्छन्ति;
- नाटकमञ्चने प्रकाशस्य ध्वनिस्य च सामान्यपरिचयं जानन्ति;
- नाट्यप्रस्तुतिषु प्रकाशस्य ध्वनिस्य च महत्त्वं अवगच्छन्ति; तथा
- प्रकाशस्य ध्वनिप्रस्तुतिस्य च विभिन्नप्रकारस्य ज्ञातव्यम्।

पाठ-शिर्षक 6 : मुद्राराक्षसम्

शिक्षणपरिणामा:

- विशाखदत्तस्य विषये ज्ञातव्यम्;
- मुद्राराक्षसनाटकविषये ज्ञातव्यम्;
- मुद्राराक्षसस्य कथां ज्ञातव्यम्;
- त्वं मुद्राराक्षसस्य पात्राणि ज्ञास्यसि;